

POSUDOK na habilitačnú prácu

PhDr. MILENA ŠUBRTOVÁ, Ph.D.

Tematika smrti v českej a svetovej próze pro děti a mládež

V prvom čísle tohtoročnej Bibiany, slovenského odborného periodika o umení pre deti a mládež, som recenzoval Slovník českých spisovatelov pre deti a mládež, ktorý s tímom spolupracovníkov pripravila PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D. A keďže sám som literárny lexikograf, podvedome, vnímajúc český slovník ako profesionálnu výzvu, som sa chtiac-nechtiac zameril na hľadanie jeho slabých miest. Napokon som musel zostavovateľke a jej tímu zložiť poklonu. Ich dielo je totiž úctyhodným odborným výkonom, ktoré spĺňa najnáročnejšie kritériá modernej literárnej lexikografie. Predovšetkým v tom zmysle, že nielenže poskytuje príslušnú sumu objektívnych faktografických informácií o jednotlivých tvorcoch českej detskej literatúry, ale zároveň v intenciách súčasného spoločenského i estetického vnímania tejto disciplíny ich postavenie v nej aj vyhodnocuje.

Podobnú poklonu - prosím o akceptovanie tohto pojmu i pri takej odbornej príležitosti, akou je táto - musím teraz dr. Milene Šubrtovej zložiť aj v súvislosti s prácou *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. A to i napriek tomu, že pri jej knižnom variante som ju bral do rúk s mrazivým pocitom človeka, ktorý ovplyvnený doktrínou Jozefa Cígera Hronského, spolutvorcu slovenskej klasickej umeleckej detskej literatúry, o nevyhnutnosti chrániť psychiku dieťaťa pred akýmikoľvek traumami, podobnú tému považoval za kontraproduktívnu až devastačnú. A zaiste takéto pocity v súvislosti s objavením sa Šubrtovej knihy na Slovensku som nemal len ja. Napriek tomu, že existovali autori či autorky, o jednej z nich bude reč v závere tohto posudku, ktorí motív smrti začlenili do svojej výpovede,

išlo skôr o vzácne výnimky než o snahu priznať tomuto fenoménu legitímne právo na literárnu existenciu. Paradoxné pritom je, že kým sa beletristika aspoň ojedinele o to pokúsila, literárna reflexia detskej literatúry túto tému uvzato prehliadala. A to dokonca aj od 60. rokov, keď moderná slovenská detská literatúra už motív smrti objavila a začlenila ho do svojho tematicko-motivického repertoáru. Neviem, nezamýšľal som sa nad príčinami, pre ktoré sa tak stalo a deje doteraz, pravdepodobným dôvodom je však skutočnosť, že zo spoločensko-didaktického prostredia nevychádzal a nevychádza tlak sa touto problematikou zaoberať. Lenže - a to mi bolo zrejmé po prečítaní knihy Mileny Šubrtovej - tu vonkoncom nejde o beletristické tematické či motivické vákuum, alarmujúce je, že tabuizovaním smrti v literatúre pre deti i v jej reflexii, sa slovenská detská literárna kultúra pripravila o možnosti, cez fenomén smrti dieťaťa, či smrti, ktorá dieťa poznamenáva, dospieť k celistvejšej identifikácii jeho sveta. Navyše - a to je presvedčivo doložené autorkou knihy - touto tabuizáciou utrpelo i dieťa samotné, pretože v existujúcom knižnom fonde sa nenachádzalo nič, čo by mu v zástupnej podobe napomohlo pootvoriť dvere do trinástej komnaty ľudského života, či dokonca bezprostredne pôsobiť ako literárna psychoterapia.

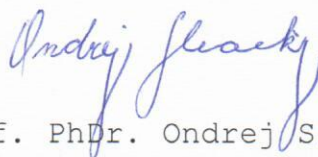
Všetkým týmto chcem povedať, že habilitačná práca Mileny Šubrtovej presahuje vlastný literárny kontext, a v iniciačnom význame vstupuje aj do kontextu slovenského. Vzhľadom na podstatu nášho stretnutia je však potrebné konštatovať - a ako redaktor Zlatého mája, ktorý dvadsať rokov prichádzal do dôverného kontaktu s českou detskou literatúrou si to môžem dovoliť - že základnou prednosťou autorky je odvaha prísť s reflexiou fenoménu, ktorý je objavný aj pre samotnú českú odbornú literatúru. Pritom

vonkoncom nejde len o formálny aspekt habilitačnej práce, hoci prísť s originálnym tematickým nápadom zas až taká formálna záležitosť v dnešnej záplave konferenčných prezentácií a pseudoprezentácií nie je. Dôležité však je jeho uchopenie a to v prípade Mileny Šubrtovej je natoľko sofistifikované, že už jeho štruktúra naznačuje rozsah a hĺbku jeho výnimočnosti. Rozhodne nie je to tradičná sumarizácia českých a svetových diel pre deti a mládež s motívom smrti, hoci napokon, popri inom, podstatnejšom, je tu i táto rekognoskácia. To iné, podstatnejšie je prienik do sociologicko-filozofického chápania smrti, do spoločenských vývinových fáz, ktoré v každom období pod vplyvom sociálnokultúrnych jedinečností utvárali špecifické povedomie o smrti. Keďže ide o prácu reflektujúcu detskú literatúru v popredí autorkinej pozornosti je prirodzene skúmanie tohto fenoménu z pozície a v kontexte dieťaťa. Hneď potom, čo s odbornou psychologickou garanciou odprezentuje také témy ako *Dieťa a jeho stretnutie so smrťou v minulosti a dnes*, *Tabuizácia smrti*, *Utváranie detského povedomia o smrti a Výchova k umieraniu a umelecká literatúra* dôležité najmä z hľadiska didaktického, pristupuje k literárnym interpretáciám relevantných literárnych diel. A opäť ako zvrchovaná literárna vedkyňa i tentoraz postupuje originálne, keďže tieto diela neskúma, nevyhodnocuje len na základe univerzálnosti témy, ale ich interpretuje na zložitejšej úrovni, v závislosti od ich typu. Následné sekvencie - *Smrť rešpektovaná*, *Smrť ako prirodzená súčasť života*, *Tajomstvo života a smrti*, *Túžba po nesmrteľnosti*, *Príprava na smrť a umieranie*, *Smrť v literatúre pre mládež ako kultúrna metafora* - možno chápať aj ako typológiu smrti v literatúre pre deti a mládež, čo je - aspoň neviem o ničom obdobnom - ďalším prínosom tejto práce. A teraz nastupuje to, čo ja v nej - popri tom, čo som už spomenul -

považujem za najpodstatnejšie - autorkin základný koncepčno-filozofický postoj, od ktorého sa odvíjajú jej interpretácie vybraných literárnych diel: „Smrt' nie je tragickým a obávaným momentom, pokiaľ ju dokážeme vnímať ako nevyhnutné vyústenie života. Smrti nezriedka čelia samotní hrdinovia príbehov a práve definitívne uvedomenie si vlastného konca ich privádza k dôležitej reflexii života.“ Ako vyznávač iného chápania tohto fenoménu mohol by som prirodzene polemizovať s tou časťou konštatácie, ktorá smrť vníma ako definitívny koniec, v tejto chvíli je však dôležité to, že Šubrtová programovo pracuje s literárnymi dielami, ktoré v dieťati aktivujú životnú energiu a cez ňu vlastnými spôsobmi objavujú ľudskejší rozmer života aj v jeho tragických dimenziách. A, pravdaže, nielen pracuje, povyšuje ich na svoju doktrínu, takže jej práca o smrti je vlastne reflexiou života, čo napokon sama potvrdzuje tým, že jednu z interpretačných častí nazvala *Smrt' ako učiteľka života*. V tejto súvislosti je nezanedbateľné, že Šubrtovej interpretácie diel, ktoré zástupne reprezentujú rôzne literárne spôsoby spracovania témy a motívov smrti v literatúre pre deti a mládež, sú koncipované tak aby stimulujúco pôsobili aj v pedagogickej praxi. A to nielen vo všeobecnej rovine, ale trebárs aj ako súčasť už spomenutej literárnej psychoterapie. O to viac mi je ľúto, že medzi dielami, ktoré Milena Šubrtová brilantne interpretovala, nie je skvost modernej slovenskej literatúry pre mládež román Kláry Jarunkovej *Brat mlčanlivého Vlka*. Isteže, téma práce sa taxatívne viaže na českú a svetovú prózu pre deti a mládež, ibaže v kapitolke *Smrt' v literatúre pre mládež ako kultúrna metafora* Šubrtová využíva rozprávku súčasného slovenského autora Erika Jakuba *Grocha Dievčatko so zápalkami* z knihy *Píšťalkár* ako doklad estetickej aktualizácie andersenovskej detskej smrti. Tým, pravdaže,

v istom zmysle vytvára precedens pre interpretáciu i ďalších relevantných slovenských titulov. Ak však predsa len zotrváme na tom, že práca je zameraná na reflexiu českej a svetovej prózy pre mládež, potom musím autorke pripomenúť, že román Brat mlčanlivého Vlka získal v 60. rokoch Národnú cenu Talianskej republiky i Národnú cenu Spolkovej republiky Nemecko. Dôležitejšie je však niečo iné. A to, že motív smrti - zvláštnej, výnimočnej, pretože osudovej -, završujúcej zložitý vzťahový príbeh dvoch bratov, by bol stál za vyhodnotenie, najmä ak korešponduje s tým, o čo sa Milena Šubrtová usilovala v celej svojej práci, že totiž smrť v literatúre pre deti a mládež je akceptovateľná len vtedy, ak ozrejmuje ľudskosť.

Pravdaže, táto poznámka nič nemení na doterajšom konštatovaní o odbornej suverénosti posudzovanej práce, je skôr spomienkou na čas, keď sme ako dve národné literatúry vychádzali z jednej estetickej doktríny a vedeli sme to aj dokazovať. Takže zodpovedne môžem vyhlásiť, že **habilitačná práca PhDr. Mileny Šubrtovej, Ph.D. spĺňa ba až prekračuje požiadavky štandardne kladené na úroveň habilitačných prác v príslušnom odbore.**

Bratislava 13. mája 2013

prof. PhDr. Ondrej Sliacky, CSc.